

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Küresel Sorunlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*

Investigation of Social Studies Teachers' Views About Global Issues

Kasım Yiğit¹, Hilmi Demirkaya²

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi Research Article

¹ Akdeniz Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
kasim70_70@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-1684-4534

Sorumlu yazar/Corresponding author:

² Akdeniz Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
hilmi.demirkaya@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4456-580X

Başvuru/Submitted : 22 Mart 2022
Kabul/Accepted : 25 Mayıs 2022

DOI: 10.20860/ijoses.1091561

Atıf/Citation:

Yiğit, K; Demirkaya, H. "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Küresel Sorunlara İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi ". Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 17(2022): 24-43.

Öz

Dünya toplumunu ve çevreyi olumsuz olarak etkileyen çevre sorunları, siyasi krizler, sosyal sorunlar ve ekonomik krizlere küresel sorun adı verilir. İnsanlığı tehdit eden küresel sorunların sayısı her geçen gün artmakta ve acil önlemler alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu araştırmanın amacı; sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunları algılama biçimlerini ve sosyal bilgiler öğretim programına yönelik önerilerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre; sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunları; çok boyutlu, insan hayatını tehdit eden sorunlar, tüm insanlığı tehdit eden sorunlar, ozon tabakasının delinmesi, çevre sorunu ve tükenbilir enerji kaynaklarının tükenmesi olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunları ayrıca; ozon tabakasının delinmesi, sağlık sorunları, çevre sorunları, su kirliliği, savaşlar ve küresel ısınma olarak algıladıkları belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri küresel sorunların çözümüne yönelik olarak 19 tane kuruluşun ismini yazmışlardır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Dünya'da ve Türkiye'de etkili olan küresel sorunları; savaşlar, ırkçılık, iklim değişikliği, küresel ısınma, gıda sorunları, çevre sorunları, nesli tükenen hayvanlar, ozon tabakasının delinmesi, enerji kaynaklarının tükenmesi, sağlık sorunları ve aşırı nüfuslanma olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin insanları küresel sorunlara karşı bilinçlendirme konusunda; bilinçlendirme, geri dönüşüm, medya kullanımı, küresel sorunlarla mücadele için ayrılan paranın artırılması, canlı örnekler, devlet politikası haline getirilmesi, proje teşvikleri, ders kitaplarına konulması, TV programları-belgeseller-filmler yapılması ve sivil toplum örgütlerinin daha işlevli hale getirilmesi şeklinde önerilerde buldukları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunları önleme konusunda; geri dönüşüme kazandırma, eğitim vererek duyarlı hale getirme ve bilinçlendirme, sosyal medyadan destekleme, çevreyi kirliletmekten kaçınma, tükenbilir enerji kaynaklarının tasarruflu kullanılması, öğrencilere örnek olma, sivil toplum kuruluşlarına üye olma ve aktif rol alınabileceğini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen, Küresel Sorunlar, Öğretim Programı.

Abstract

Environmental problems, political crises, social problems and economic crises that negatively affect the world society and the environment are called global problems. The number of global problems that threaten humanity is increasing day by day, making it necessary to take urgent measures. The aim of this research is to reveal the ways in which social studies teachers perceive global problems and suggestions for social studies curriculum. The research is designed according to the case study research design of qualitative research methods. According to the findings of the study; global problems of social studies teachers; the problems that threaten human life, the problems that threaten all humanity, ozone layer perforation, environmental problem and depletion of exhaustible energy sources have emerged. Global problems of social studies teachers; ozone layer perforation, health problems, environmental problems, water pollution, wars and global warming were perceived as perceived. Social studies teachers have written the names of 19 organizations to solve global problems. Global issues in Turkey and World; wars, racism, climate change, global warming, food problems, environmental problems, endangered animals, ozone depletion, energy resources depletion, health problems and overpopulation were identified. Social studies teachers to raise awareness of global problems; awareness raising, recycling, media use, increasing money allocated to tackle global problems, making live examples, making government policy, project incentives, putting into textbooks, making TV programs, documentaries and films and making civil society organizations more functional. Social studies teachers to prevent global problems; recycling, training, sensitizing and raising awareness, social media, avoiding the environment, avoiding the use of consumable energy sources, exemplifying students, becoming members of non-governmental organizations and taking an active role.

Keywords: Social Studies, Teacher, Global Issues, Perception, Curriculum.

* Bu makale ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazara ait yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde ortaya çıkan değişmelerle birlikte gelişim gösteren ve insanlığın daha fazla buluşmasını sağlayan bir olgudur (Baygül, 2020). Küreselleşme süreciyle diğer bütün alanlarda olduğu gibi eğitim alanı da büyük ölçüde etkilenmiştir. Yaşanan gelişmelere paralel olarak eğitim sistemlerinin kendilerini sürekli geliştirme ve gelişmelere uyum sağlama mecburiyeti, geçmiş dönemlere kıyasla daha çok hissedilmektedir (Uslu Çetin, 2015). Eğitimin iyileştirilmesi yoluyla tüm dünyayı ilgilendiren konularda bilinçli, yaşanmakta olan sorunların çözümüne katkı sunacak ve yenilerinin meydana gelmesini engelleyecek bilgi, tutum, beceri, şahsi ve toplumsal görev ve sorumluluklara sahip dünya vatandaşı yetiştirme amacı güdülmektedir (Demirkaya, 2016).

Genel olarak küreselleşme, ekonomik, ulusal kültürel ve politik bir takım ulus devlet üstü bir koalisyonun kaynaşması olarak ifade edilebilmektedir. Küreselleşme kavramının kapsamında ülkeler arasındaki sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve yaygın hale gelmesi, temelinde ideolojik ayrımların yer aldığı kutuplaşmaların çözüme ulaştırılması, farklı kültürlerin inanç ve beklentilerinin iyi bir şekilde tanınması ve sermaye hareketliliğinin artması olguları bulunmaktadır. Küreselleşme sürecine paralel olarak dünya çapında bazı problemlerle karşılaşmıştır. Küreselleşme süreci, ekolojik anlamda bozulmaya yol açarken, toplumsal anlamda çatışmaların ve dengesizliklerin yaşanmasına neden olmuştur (Kan, 2009).

Küreselleşme süreciyle birlikte, önceki dönemlere kıyasla çok daha fazla problemle karşılaşmaktadır. Küresel problemleri evrensel bir bakış açısıyla değerlendirebilen ve ön yargılardan uzak olan duyarlı vatandaşların yetiştirilmesine büyük ölçüde gereksinim duyulmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, geleceğin vatandaşlarının yetiştirilmesini sağlamayı amaçlayan bir ders olmakta ve bu çerçevede küresel sorunların eğitimine son derece önem vermektedir (Özpinar ve Şimşek, 2003). Sosyal bilgiler dersinin amaçları arasında karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm üretebilen ve etkili kararlar alabilen “iyi vatandaş” yetiştirme de yer almaktadır.

Vatandaşların evrensel değerleri benimseyerek yetiştirilmesi son derece önemlidir. Bu amaç doğrultusunda, Milli Eğitim Temel Kanunu kapsamında ulusal ve evrensel değerler ifade edilmiştir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). 14.09.1973 tarihli ve 1739 sayılı kanun çerçevesinde yer alan sistemde, genç nesillerin eğitiminin ulusal ve evrensel amaçlara göre yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Söz konusu kanunda ulusal ve evrensel amaçlar şöyle ifade edilmektedir; Ulusal amaçlar; “Türk milletinin millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev sorumluluklarını bilen yurttaşlar yetiştirmek”tir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1995, m.1). Evrensel amaçlar ise; “Beden, zihin, ahlak ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı, verimli kişiler ile bunların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak ve bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” tir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1995).

Artık küresel konuların eğitime daha fazla ağırlık verilmekte ve bu konular gündemde sıklıkla yer almaktadır. Zira bireyler yaşadıkları topluma yabancılaşmamak için sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda yoğun bir şekilde ortaya çıkan küresel değişimlere uyum sağlamak mecburiyetindedirler. İlgili kanun çerçevesinde belirtildiği üzere Türk eğitim sisteminde ulusal karakterin üzerine evrensel karakterin inşa edilmesi öngörülmüştür. Vatandaşları evrensel karaktere sahip olarak yetiştirme ise küresel eğitimle mümkün olabilmektedir. Küresel eğitim kapsamında yer alan küresel sorunların öğretilmesi hususu da, içinde bulunulan dünyaya karşı daha sorumlu eylemlerde bulunmaya katkı sağlar (Savaşlar, 2007).

Son yıllarda küresel sorunların öğretilmesi aşamasında, “etkili vatandaşlık” kavramı önem arz eden bir konu olarak dünya literatüründe yerini almıştır. Etkili vatandaş, ortaya çıkan değişimlerin ve gelişmelerin farkında olan ve bunlara katkı sağlayan vatandaşlar olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda “etkili vatandaşların” yetiştirilmesi amacıyla sosyal bilgiler programlarında gereken çalışmalar yürütülmelidir (Shaver, 1984).

Sosyal bilgiler programında “etkili vatandaşlık” kavramı üç boyut çerçevesinde ele alınabilmektedir. Bu boyutlar davranış becerisi, mantıklı olma ve sosyal farkındalık olarak ifade edilmektedir. Söz konusu nitelikler, vatandaşların demokratik bir toplum içerisinde üstlendikleri roller kolayca oynamalarını sağlayan davranışlar olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle “etkili vatandaş”, doğası gereği sahip olduğu hakları ile anayasal haklarının farkında olarak toplumsal gelişmeye katkı sağlayabilecek ve toplumdaki diğer vatandaşların haklarını korumaya yönelik bir görev üstlenmiş olacaktır (Martorella, Beal ve Bolick, 2002).

Öte yandan öğretmenler küresel bilincin gelişmesi hususunda önemli görevler üstlenmektedirler (Akhan ve Kaymak, 2021). Bu bilincin oluşması açısından öğretmen adaylarının üniversite eğitimleri süresince aldıkları dersler de büyük ölçüde önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler lisans programlarında, küresel konular ve sorunlar farklı derslerin içeriğine dahil olmaktadır. Bu konular aynı zamanda öğretmen adaylarının “küresel vatandaşlık” bilincinin gelişmesi ve dünya genelinde ortaya çıkan problemlere duyarsız kalmamaları açısından da önem taşıdığı ifade edilebilir.

Dünyanın uluslararası anlayışa yönelmesini sağlayan birtakım önemli gelişmeler bulunmaktadır. Söz konusu önemli gelişmeleri inşa etmede ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite düzeyinde küresel eğitime büyük ölçüde gereksinim duyulmaktadır.

Üniversite ve öğretmen eğitimi hususunda öncelik küresel ve uluslararası eğitime verilmelidir. Bu hususlar, bireylerin mevcut sınırları ve kültürel farklılıkları aşamasında 20. yüzyıl için eğitimsel zorunluluklar olarak nitelendirilmektedir. Böylece öğrencilerin bilgi, beceri ve deneyim kazanarak daha etkili katılımcılar olması sağlanabilmektedir (Merryfield, 1994).

Geleceğin katılımcı ve etkili vatandaşlarını yetiştirme hususunda, küresel eğitim ve onun ayrılmaz bir parçası niteliğinde olan küresel sorunların öğretiminin oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. İlköğretim sosyal bilgiler programında küresel konulara yer verilmesinin yanı sıra öğrencilerin ulusal ve evrensel amaçlar çerçevesinde yetiştirilmesi gerektirmektedir. Öğretmenler küresel konuların eğitiminde önem arz eden görevler üstlenmektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının da bu konulara yönelik bilgi, beceri ve duyarlılığa sahip olmaları son derece önemlidir.

Türkiye’de küresel sorunlara yönelik oldukça az sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar içerisinde doğrudan sosyal bilgiler dersi öğretmen ya da öğrencilerinin görüşlerine başvurulmuş bir araştırma bulunmamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın sosyal bilgiler öğretmenleri ile yürütülmesi bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik olarak yürütülen bu araştırmanın, ilköğretim ve üniversite düzeyinde program geliştirme çalışmalarına büyük ölçüde katkı sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte elde edilen araştırma bulgularının yürütülecek olan yeni araştırmalar için yönlendirici olabileceği de düşünülmektedir (Shaver, 1984). Yukarıda belirtilen görüşler doğrultusunda bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunları algılama biçimlerinin tespit edilmesi ve bu sorunlar temelinde sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin önerilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara yönelik algıları ve sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik önerilerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın problem cümlesi “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin algıları ve sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik önerileri nelerdir?” olarak oluşturulmuştur.

Araştırmada şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorun algıları nasıldır?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara yönelik farkındalık düzeyleri nasıldır?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan “Küresel Bağlantılar” Öğrenme Alanı kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara ilişkin algılarının araştırıldığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseninden faydalanılmıştır. Durum çalışması, değerlendirme süreci başta olmak üzere birçok alanda kullanılan, araştırmacının bir durumu, eylemi, olayı, programı, süreci ve bir ya da daha fazla kişiyi derinlemesine incelediği bir araştırma desendir. Araştırmacı ya da araştırmacıların uzun bir zaman diliminde çeşitli veri toplama yolları kullandıkları durumlar ilgili eylem ve zamanla sınırlıdır (Creswell, 2013). Durum çalışması gerçek hayatın güncel bağlam ve ortamdaki bir durumun incelenmesini öngörür. Çalışmada halen işlemekte olan bir sürecin mevcut durumu ele alınarak, ortamdaki kişilerin görüşleri doğrultusunda değerlendirmeye gidilir (Yin, 2009; Sarılarhamamı ve Demirkaya, 2021).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Antalya'nın (Türkiye) Muratpaşa, Kepez, Konyaaltı ilçelerinde özel ve devlet okullarında görev yapan amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine uygun olarak seçilen 17 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Ölçüt olarak; sosyal bilgiler öğretmeni olması ve devlet ya da özel kurumda çalışması belirlenmiştir.

Nitel çalışmada amaçlı örneklem, Patton'a (1987) göre “zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda, amaçlı örnekleme yöntemi pek çok durumla, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur.” Patton'a göre (1987) “amaçlı örnekleme maksimum çeşitlilik gösteren küçük bir örneklem oluşturmanın en azından iki yararı vardır: (1) örnekleme dahil her durumun kendine özgü boyutlarının ayrıntılı bir biçimde tanımlanması ve (2) büyük ölçüde farklı özellik gösteren durumlar arasında ortaya çıkabilecek ortak temalar ve bunların derinliğinin ortaya çıkarılması” (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.119). Ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturabilir ya da önceden belirlenmiş bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016)

Araştırma Kapsamına Alınan Katılımcıların Özellikleri

Katılımcıların 7'sini kadın 11'ini ise erkek öğretmen olmak üzere 17 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcılardan 8'ini sosyal bilgiler öğretmenliği mezunu, 6'sını tarih bölümü veya tarih öğretmenliği mezunu, 3'ünü coğrafya bölümü veya coğrafya öğretmenliği mezunudur. Öğretmenlerden 12 kişi 12 yıl ve üzeri mesleki deneyime, 1 tanesi 8-12 yıl arası deneyime, 2 öğretmen 4-7 yıl arası deneyime, 2 öğretmende 0-3 yıl arası mesleki deneyime sahiptir.

Veri toplama aracı

Bu çalışmada verilere nitel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşmelerle ulaşılmıştır. Çalışmada verileri toplamak amacıyla “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Küresel Sorunları Algılama biçimleri ve Sosyal Bilgiler Öğretim programına yönelik önerileri “Görüşme formu” hazırlanmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında öncelikli olarak sosyal bilgiler dersi 5. 6. 7. sınıf kazanımlarından yararlanılmış ve ek olarak görüşme formunda yer alabilecek olası sorulara da yer verilmiştir. Daha önce hazırlanan görüşme formları da incelenerek görüşme formu taslağı hazır hale getirilmiştir. Görüşme formu taslağı Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde görev yapan eğitim programları ve öğretimi alan uzmanına, ölçme değerlendirme uzmanına, sosyal bilgiler öğretimi alan uzmanına ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine sunulmuştur. Form alınan görüşler doğrultusunda düzenlenip geliştirilmiştir.

Görüşme formunun hazırlanmasında sosyal bilgiler ders öğretim programında yer alan kazanımlardan faydalanılmıştır. Alan uzmanlarının ve ölçme değerlendirme uzmanının görüşleri alınarak tekrar düzenlenmiştir.

Görüşme formunun uygulanacağı okullara araştırmacı tarafından gidilerek öncelikle okul yöneticilerinden görüşme formunun öğretmenlere uygulanabilmesi için izin alınmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı

aktarıldıktan sonra elde edilen sonuçlarının nasıl kullanılacağına ve gizlilik ilkesine ilişkin bilgi verilmiştir. Gönüllülük ilkesi göz önünde tutularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi

Bu çalışmada verilerin analiz edilmesi sürecinde betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel analizde, katılımcının görüşlerini etkileyici bir şekilde sunmak amacıyla doğrudan alıntılara sıkça yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bulgular

Bu bölümde, araştırma amacı doğrultusunda nitel bulgulara yer verilmiştir. Bulgularda birbirini destekleyen veya farklılık gösteren yönler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

4.1. Öğretmenlerin Küresel Sorun Algıları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 1. soruda: “Küresel sorun nedir?” verdikleri cevapların analizi sonucunda 6 farklı tanımlama kategorisi ortaya çıkmıştır. Oluşan kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşleri şöyledir:

4.1.a. Küresel sorunlar çok boyutludur (K2)

K2: Sonuçları tüm dünyayı etkileyen değiştiren sorunlardır. Küresel sorunlar çok boyutludur. Sebepleri ve sonuçları tüm insanları yakından ilgilendirir.

4.1.b. Hayatımızı tehdit eden problemler (K3)

K3: Tüm dünyayı ilgilendiren ortak sorunlar ve hayatımızı tehdit eden problemlerdir.

4.1.c. Tüm insanlığı tehdit eden sorunlardır (K4,K5,K7,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K16,K17)

K4: Yeryüzünde yaşayan insanların tümünü ilgilendiren sorunlardır.

K5: Tüm dünyayı ilgilendiren çevreye zarar veren coğrafi sorundur.

K7: Tüm dünyayı (insan ve canlı) ilgilendiren sorunlardır.

4.1.d. Ozon tabakasının delinmesi (K6)

K6: Sera gazlarının atmosferde sıcaklığı arttırması diyebiliriz.

4.1.e. Çevre sorunu (K8)

K8: Çevre sorunudur.

4.1.f. Fosil enerji kaynaklarının tükenmesi (K15)

4.2. Öğretmen Görüşmelerine Göre Küresel Sorunların Yol Açabileceği Olaylar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 2. soruda: “Küresel sorunlara bağlı olarak gerçekleşebilecek olaylar nelerdir?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 5 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategorilere ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bulgular şöyledir:

4.2.a. Ozon tabakasının delinmesi (K1)

K1: Ozon tabakasının delinmesi sonucu dünyanın güneşin zararlı ışınlarına maruz kalması

4.2.b. Sağlık sorunları

4.2.b.1. Bulaşıcı hastalıklar (K2, K14)

K2: Küresel sorunların sonuçları tüm dünyayı etkileyeceği için sorunlar insanlar üzerinde etkili sonuçlar bırakabilir. Sağlık sorunları, bulaşıcı hastalıklar, çevre sorunları, savaşlar, iç çatışmalar, uluslararası terör örgütleri gibi.

K14: Çevre felaketleri doğal yaşamı bozacak salgınlar, bulaşıcı hastalıklar, terörizm

4.2.b.2. Solunum hastalıkları (K3)

K3: Aşırı ısınma, birçok solunum hastalıkları, seller, nesli tükenen hayvanlar

4.2.c. Çevre sorunları

4.2.c.1. Seller (K3, K4, K7)

K3: Aşırı ısınma, birçok solunum hastalıkları, seller, nesli tükenen hayvanlar

K4: Su kirliliği, hava kirliliği, iklim değişiklikleri, küresel ısınma.

K7: Çevre sorunları, politik-siyasal çatışmalar.

4.2.c.2. Su kirliliği (K4, K9)

K4: Su kirliliği, hava kirliliği, iklim değişiklikleri, küresel ısınma.

K9: Su sıkıntısı (içilebilir), çevre kirliliğine bağlı hastalıklar, bazı canlı türlerinin yok olması, aşırı sıcaklık, aşırı soğukluk, kuraklık, tarımda sorun, beslenme vb.

4.2.c.3. Hava kirliliği (K4, K10, K11)

K4: Su kirliliği, hava kirliliği, iklim değişiklikleri, küresel ısınma.

K10: Buzulların erimesi, bazı canlı türlerinin yok olması, gıda yetersizliği, çevre kirliliği vb.

K11: Küresel ısınma, çevre kirliliği, terör, savaşlar, kıtlıklar, doğal afetler, kimyasal katkı maddeleri, gıdaların yol açtığı hastalıklar.

4.2.d. Savaşlar (K7,K11,K12,K13,K14,K16,K17)

K7: Çevre sorunları, politik-siyasal çatışmalar.

4.2.d.1. İç çatışmalar

4.2.d.2. Uluslararası terör

4.2.d.3. İç ve dış göçler (K12)

K12: Tüm dünyanın, insanlığın olumsuz etkilenmesi, doğal afetler, savaşlar, açlık, göçler, kutuplaşma.

4.2.e. Küresel ısınma (K3,K4,K6,K11,K15,K17)

4.2.e.1. Nesli tükenen hayvanlar (K3, K8, K9, K10)

K3: Aşırı ısınma, birçok solunum hastalıkları, seller, nesli tükenen hayvanlar

K8: İklim değişiklikleri, susuzluk, çölleşme, toplu göçler, bitki ve hayvan türlerinde azalma, kitlesel kayıplar.

K9: Su sıkıntısı (içilebilir), çevre kirliliğine bağlı hastalıklar, bazı canlı türlerinin yok olması, aşırı sıcaklık, aşırı soğukluk, kuraklık, tarımda sorun, beslenme vb.

K10: Buzulların erimesi, bazı canlı türlerinin yok olması, gıda yetersizliği, çevre kirliliği.

4.2.e.2. Doğal afetler (K5, K7, K8, K11, K12, K15, K16)

K5: Doğal afetler, buzulların erimesi, ekstrem olaylar, kuraklık.

K7: *Çevre sorunları, politik-siyasal çatışmalar.*

K15: *Mevsimlerin değişimi, iklim değişimi, kasırgalar, seller, kuraklık, çölleşme, buzulların erimesi sonucu bazı alanların su altında kalması, buzullarda yaşayan canlı florasının yok olması.*

4.2.e.3. İklim değişikliği (K9, K15)

K9: *Su sıkıntısı (içilebilir), çevre kirliliğine bağlı hastalıklar, bazı canlı türlerinin yok olması, aşırı sıcaklık, aşırı soğukluk, kuraklık, tarımda sorun, beslenme vb.*

K15: *Mevsimlerin değişimi, iklim değişimi, kasırgalar, seller, kuraklık, çölleşme, buzulların erimesi sonucu bazı alanların su altında kalması, buzullarda yaşayan canlı florasının yok olması.*

4.2.e.4. Gıda sorunları (K10, K11, K12, K16)

K10: *Buzulların erimesi, bazı canlı türlerinin yok olması, gıda yetersizliği, çevre kirliliği.*

K11: *Küresel ısınma, çevre kirliliği, terör, savaşlar, kıtlıklar, doğal afetler, kimyasal katkı maddeleri, gıdaların yol açtığı hastalıklar.*

4.3. Öğretmen Görüşmelerine Göre Küresel Sorunların Çözümü İçin Çalışan Uluslararası Kuruluşlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 3. soruda: “Küresel sorunların çözümü için oluşturulmuş uluslararası kuruluşlar nelerdir?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda sadece 1 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategori ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.3.a. Dernek ya da Vakıflar

4.3.a.1. Greenpeace (K1,K2,K4,K9,K10,K11,K13,K14,K15,K,16K17)

4.3.a.2. Doğal hayatı koruma derneği (DHKD) (K1, K4, K15, K17)

4.3.a.3. Dünya doğayı koruma vakfı (WWF) (K1, K10, K13, K15)

4.3.a.4. TEMA (K3, K14, K15)

4.3.a.5. Dünya kuşları koruma örgütü (K4, K17)

4.3.a.6. Gıda ve tarım örgütü (FAO) (K9, K10)

4.3.a.7. Turmepa (K14)

4.3.a.8. ÇEVKO (K3)

4.3.a.9. WHO (K11, K13)

4.3.a.10. İLO (K11)

4.3.b. Resmî Kurumlar

4.3.b.1. Birleşmiş Milletler (BM) (K2, K7, K8, K9, K11, K12, K14, K16)

4.3.b.2. UNİCEF (K2, K9, K10, K12, K13, K16)

4.3.b.3. UNESCO (K11, K16)

4.3.b.4. Kızılay (K2)

4.3.b.5. Kızıllaç (K2, K9)

4.3.b.6. AHİM (K12)

4.3.b.7. Uluslararası doğayı koruma birliği (UCN) (K17),

4. 3.c. Anlaşmalar

4.3.c.1. Kyoto protokolü (K3, K8, K17)

4.3.c.2. Stockholm Sözleşmesi (K3, K17)

4.4. Öğretmen Görüşmelerine Göre Dünya’da ve Türkiye’de Etkili Olan Küresel Sorunlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 4. soruda: “Dünya’da ve Türkiye’de etkili olan küresel sorunlar nelerdir?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 11 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.4.a. Savaşlar (K1,K4,K9,K10,K11,K17)

4.4.a.1. Silahlanma (K2, K10)

K2: *Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.*

K10: Erozyon, sel, terör, savaş

4.4.a.2. Terör olayları (K2, K9, K10, K11, K14)

K2: *Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.*

K9: Terör, savaş, sel, yangın, erozyon

K10: Erozyon, sel, terör, savaş.

4.4.a.3. İç ve dış göçler (K12, K13)

K12: *İklim değişiklikleri. Savaşlar, ırkçılık, açlık, doğanın tahrip edilmesi, göçler*

K13: *Kuraklık, küresel ısınma, göçler ve mülteci sorunu*

4.4.a.4. Mülteci sorunu (K13)

K13: *Kuraklık, küresel ısınma, göçler ve mülteci sorunu.*

4.4.b. Irkçılık (K12,K16)

4.4.c. İklim değişikliği (K1,K2,K3,K6,K11,K14,K15)

4.4.c.1. Doğal dengenin bozulması (K2, K16, K17)

K2: *Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.*

K16: *Tarım alanlarının verimsiz kullanımı, iklim dengesinin değişmesi, su kaynaklarının azalması ve kirlenmesi, mezhepsel ve ırkçı söylemlerin artmaya başlaması.*

K17: *Küresel ısınma, virüsler, savaşlar, hava ve çevre kirliliği, nesli tükenen hayvanların yok olması, ekosistem bozulması.*

4.4.c.2 Sıcaklığın artması (K6)

K6: *Sıcaklıkların artması, mevsimlerin belirginleşmemesi, buzulların erimesi.*

4.4.c.3 Mevsimsel farklılıkların azalması (K6)

K6: *Sıcaklıkların artması, mevsimlerin belirginleşmemesi, buzulların erimesi.*

4.4.d. Küresel ısınma (K2,K3,K4,K11,K13,K14,K15)

K2: Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.

K14: İklim değişikliği, küresel ısınma, obezite

4.4.d.1. Buzulların erimesi (K5)

K5: Aşırı sel, kuraklık.

4.4.e. Gıda sorunları (K2,K4,K11)

K2: Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.

K11: Terör, küresel ısınma, çevre kirliliği, işsizlik, nüfus artışı, açlık, salgın hastalıklar.

4.4.e.1. Açlık (K2, K11, K12)

K2: Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.

K11: Terör, küresel ısınma, çevre kirliliği, işsizlik, nüfus artışı, açlık, salgın hastalıklar.

4.4.e.2. Kıtık (K4)

K4: Küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi, savaşlar, kıtlık, enerji kaynaklarının tükenmesi, salgın hastalıklar, savaşlar, terörizm.

4.4.e.3. Obezite (K14)

K14: İklim değişikliği, küresel ısınma, obezite.

4.4.f. Çevre sorunları (K2,K5,K7,K8,K11,K12)

K2: Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.

K8: Çevre sorunu diye düşünüyorum.

4.4.f.1. Ormanların yok olması (K2)

K2: Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.

4.4.f.2. Çevre kirliliği (K2, K11)

K2: Küresel ısınma, ormanların aşırı tahribi, çevre kirliliği, nükleer santraller, silahlanma, terör olayları, iklim değişikliği, doğal dengenin bozulması, kuraklık, açlık gibi sorunlardır.

4.4.f.3. Nükleer santrallere bağlı kirlilik (K2)

4.4.f.4. Seller (K5, K9, K10)

4.4.f.5. Kuraklık (K5, K13)

4.4.f.6. Erozyon (K9, K10)

4.4.f.7. Su kirliliği (K16)

4.4.f.8. Hava kirliliği (K17)

4.4.g. Nesli tükenen hayvanlar (K3,K17)

4.4.g.1. Kutup hayvanları

4.4.h. Ozon tabakasının delinmesi (K4)

4.4.1. Enerji kaynaklarının tükenmesi (K4)

4.4.i. Sağlık sorunları (K4,K11)

4.4.i.1 Virüs (K17)

4.4.j. Aşırı nüfus (K11)

4.4.j.1. İşsizlik (K11)

4.5. Öğretmen Görüşmelerine Göre Küresel sorunların Gelecek Nesillere Muhtemel Etkileri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 5. soruda: “Küresel sorunlar gelecek nesilleri nasıl etkileyecek?”(olumlu veya olumsuz) verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 11 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.5.a. Bu konuda olumlu düşünce yok.

4.5.b. Olumsuz (K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K15,K16,K17).

K2: Küresel sorunlar çözülmezse, kaynaklar bilinçsiz ve israf edilerek kullanılmaya bu şekilde devam edilirse dünyada savaşlar ve çatışmalar yaşanır, salgın hastalıklar ve toplu ölümler olabilir.

K:4 Her şey bizim elimizde şu durumda olumsuz etkileyecek ve neslimize yaşanabilir dünya bırakamayacağız. Geleceği tayin edip bazı şeyleri kurtarabiliriz.

K11: Güvensiz ortam, açlık, hastalıklar, işsizlik, insanların psikolojisi bozacak, insanların tahammül sınırı yok olacak, beklentisiz, amaçsız, başıboş bir nesil olacak bu da ülkelerin parçalanması ve yok olması demektir.

4.6. Öğretmen Görüşmelerine Göre Küresel Sorunlara Karşı Bilinçli İnsanlar oluşturmak İçin Yapılabilecek Faaliyetler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 6. soruda: “İnsanları küresel sorunlara karşı bilinçlendirmek için neler yapılabilir?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 10 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.6.a. Bilinçlendirme arttırılmalı (K1,K3,K5,K9,K10,K11,K13,K15,K16)

K1: Kitle iletişim araçlarında insanları bilgilendirici yayınlar yapılması ve okullarda gelecek nesilleri bu konu hakkında ders verilmesi gerekir.

K3: Halk bilinçlendirilmeli, geri dönüşüm arttırılmalı.

4.6.b. Geri dönüşüm arttırılmalı (K3)

4.6.c. Medya daha sık kullanılmalı (K4,K8,K9,K10)

4.6.d. Küresel sorunlarla mücadele için ayrılan para arttırılmalı (K2)

4.6.e. Canlı örnekler gösterilmeli (K5)

4.6.f. Devlet politikası haline getirilmeli (K6)

4.6.g. Projeler yapılması için teşvik edilmeli (K11)

4.6.h. Ders kitaplarına konulmalı (K4,K12,K14)

4.6.i. TV programları, Belgeseller, filmler yapılmalı (K12, K17)

4.6.i. Sivil toplum örgütleri daha işlevli hale getirilmeli (K13)

4.7. Öğretmenlerin Küresel Sorunlara Karşı Duyarlılıkları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 7. soruda: “Küresel sorunlara karşı duyarlı mısınız? Niçin?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda sadece bir temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategori ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.7.a. Tüm katılımcılar (17 kişi) küresel sorunlara karşı duyarlı oldukları cevabını vermiştir.

K1: *Duyarlıyım çünkü dünyanın parçasıyım*

K6: *Evet çocuğumu ve gelecek nesilleri düşünüyorum.*

K9: *Duyarlıyım bütün canlı varlıkları için tehdit oluşturuyor. Güzel bir çevrede ve dünyada yaşamak istiyorum*

4.8. Küresel Sorunları Önlemek İçin Yapılabilecek Faaliyetler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 8. soruda: “Küresel sorunları önlemek adına bireysel veya grup olarak neler yapıyorsunuz?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 7 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.8.a. Geri dönüşüme kazandırmak (K2,K9,K10)

4.8.a.1. Kağıt atığı (K1, K10)

4.8.a.4. Çöpleri ayrıştırmak (K12)

4.8.b. Eğitim vererek duyarlı hale getirmek ve bilinçlendirmek (K2,K4,K6,K9,K11,K12,K13,K15,K16)

K2: *Öğrencilerin küresel sorunlara karşı duyarlı hale getirmek için eğitiyorum. Geri dönüşüm konusunda hem evimde hem sınıfta duyarlıyım.*

K6: *Öğretmen olarak derslerde öncelikle üzerinde duruyorum, doğa yürüyüşleri, çevre temizliği etkinlikleri gibi.*

4.8.c. Sosyal medyadan desteklemek (K4)

K4: *Bireysel olarak sosyal medyadan destek veriyor en azından sesimi duyurmaya çalışıyorum. Grup olarak da arkadaş çevreme bu şuuru veriyor yanımda bu grubun artmasını sağlıyorum.*

4.8.d. Çevreyi kirletmekten kaçınmak (K5)

4.8.e. Tükenebilir enerji kaynaklarının tasarruflu kullanılması

4.8.e.1. Elektrik tüketimi (K8)

K8: *Bireysel olarak elektrik tüketimine, su tüketimine dikkat etmeye çalışıyorum.*

4.8.e.2. Su tüketimi (K8)

K8: *Bireysel olarak elektrik tüketimine, su tüketimine dikkat etmeye çalışıyorum.*

4.8.f. Öğrencilere örnek olmak (K11)

4.8.g. Sivil toplum kuruluşlarına üye olmak ve aktif rol almak (K14,K17)

4.9. Öğretmen Görüşmelerine Göre Küresel Sorunlara Karşı Alınan Önlemlerin Yeterlilik Durumu

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 9. soruda: “Dünyada Küresel sorunlara karşı yeterince önlem alındığını inaniyor musunuz? Evet, çünkü & hayır, çünkü” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda sadece 1 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategori ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.9.a. Evet: Bu soruya hiç kimse evet cevabını vermemiştir.

4.9.b. Hayır: K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,14,K15,K16,K17

Katılımcıların tamamı bu soruya hayır cevabını vermiştir ve küresel sorunlara yeterince önlem alınmadığını düşünüyor

K2: *Küresel sorunların çözümünde tüm ülkelerin beraber hareket etmesi halinde başarıya ulaşacağını düşünüyor.*

K12: *Uluslararası kuruluşların küresel sorunlarla mücadelede yetersiz olduğu cevabını vermiştir.*

4.10. Öğretmen Görüşmelerine Göre Türkiye’de Küresel Sorunlara Karşı Alınan Önlemlerin Durumu

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 10. soruda: “Türkiye’de küresel sorunlarla mücadelede gerekli önlemlerin alındığına inanıyor musunuz? Evet, çünkü & Hayır, çünkü” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 2 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.10.a. Evet: K5, K8

K5: *Yeterince bilgilendirme yapılıyor fakat insanlar üzerine düşen görevi yerine getirmiyor cevabını vermiştir.*

K8: *Azda olsa önlemlerin alındığını düşünüyorum.*

4.10.b. Hayır: K1,K2,K3,K4,K6,K7,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K14,K15,K16,K17

K2, K16: *Alınan ufak önlemler devasa sorunları çözmede yeterli değil. Çözümler devlet politikası haline getirilmeli, kişilere bağlı kalınmamalıdır.*

K11: *Daha köklü ve yapıcı önlemlerin alınması gerektiğini düşünüyorum şeklinde cevaplamıştır.*

4.11. Öğretmen Görüşmelerine Göre Küresel Sorunlara Karşı Kurulmuş Olan Kurum ve Kuruluşların Amaçlarını Gerçekleştirme Durumları

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 11. soruda: “Dünyadaki küresel sorunları göz önünde bulundurduğunuzda bu örgütlerin kuruluş amaçlarını yerine getirdiklerine inanıyor musunuz; Evet, çünkü & hayır, çünkü” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 2 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.11.a. Evet: K4,K9,K10,K13,K14,K15,K16,K17

4.11.a.1. Yeterli destek alamıyorlar (K4, K14, K17)

K4: *İnanıyorum lakin devletler gerekli desteği vermiyor.*

K14: *Çok başarılı çalışmalar yapılıyor ancak sanayileşmiş ülkelerin engellediğini düşünüyorum.*

K17: *Kısmen inanıyorum.*

4.11.a.2. Gereken önlem verilmiyor (K5)

K5: *Çevrede yeterince zihin oyunu yapan kuruluşlar var, fabrikalar gereken önemi vermiyor.*

4.11.b. Hayır: K1,K2,K3,K5,K6,K7,K9,K11,K12

4.11.b.1. Çıkarlar doğrultusunda ilerliyorlar (K1, K3, K7, K9)

K1: *Ellerinden geleni yapsalar da büyük çıkar gruplarıyla baş edemezler.*

K3: *Olumsuz.*

K7: *Büyük devlerin çıkarlarına hizmet ediyor.*

4.11.b.2. Yönlendiriyorlar (K2)

4.11.b.3. Toplum tarafından benimsenmiyor (K6)

4.12. Öğretmenlerin Küresel Sorunlara Bakışlarına Medya Araçlarının Etkisi

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 12. soruda: “Küresel sorunlarla ilgili filmler, reklamlar ve haberler bu konuya bakışınızı etkiliyor mu; Evet, çünkü & hayır, çünkü” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 2 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.12.a. Evet: K1,K2,K4,K5,K6,K8,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K15,K16,K17

Duyarlı hale getirme (K2, K6)

Kamuoyu oluşturma (K1, K2, K10)

Bilinçlendirme (K2, K12, K13)

Görsellik (K2, K9, K10, K11)

Farkındalık (K4, K5, K8)

4.12.b. Hayır: K7

K7: *Samimi değil.*

4.13. Öğretmenlere Göre Küresel Sorunlarla Mücadelede Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 13. soruda: “Küresel sorunlarla mücadelede dünyada Türkiye'nin yerini nasıl değerlendiriyorsunuz?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 3 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.13.a. Yetersiz (K2,K5,K6,K9,K11,K15,K16,K17)

K2: *Ekonomik ve siyasi anlamda güçlü olan devletlerin küresel sorunlarla mücadelede daha etkili olduğunu düşünüyorum. Türkiye bu anlamda hala gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığından sorunların çözümünde çok etkili olacağını sanmıyorum.*

K5: *Türkiye diğer ülkelere göre alt seviyede.*

K6: *Görmüyorum, Türkiye bunun neresinde sadece Kyoto'ya imza attığını biliyoruz.*

4.13.b. Orta (K1,K4,K8,K10,K13,K14)

K1: *Bu konuda Türkiye ortanın biraz üstünde.*

K4: *Şu anda 200 tane devlet olduğunu varsayarsak Türkiye bu noktada 100.dür.*

4.13.c. Yeterli (K7,K12)

K2: *Ekonomik ve siyasi anlamda güçlü olan devletlerin küresel sorunlarla mücadelede daha etkili olduğunu düşünüyorum. Türkiye bu anlamda hala gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığından sorunların çözümünde çok etkili olacağını düşünmüyorum cevabını vermiştir.*

4.14. Öğretmen Görüşlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Küresel Sorunlar Açısından Yeterliliği

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 14. soruda: “Küresel sorunlara Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yeterince yer” verildiğini düşünüyor musunuz? Evet, çünkü & hayır, çünkü” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda 2 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.14.a. Evet: (K1,K2,K7,K8,K9,K10,K12,K13)

Ders içeriklerinde mevcut olduğu görüşündeler, öğrencilerin konu hakkında yeterince bilgiye sahip olacakları kaynakların var olduğu hatta sosyal bilgiler ders saatinin artmasıyla bu konuya daha geniş yer verileceği cevaplarını vermiştir.

4.14.b. Hayır: (K3,K4,K5,K6,K11,K14,K15,K16,K17)

Ders içeriklerinde yetersiz olduğu, konunun daha da genişletebileceği, kazanımların daha da arttırılabileceği, konunun en son ünite de olmasında dolayı verimli işlenemediği, konuyla ilgili daha fazla materyal ve görsele ihtiyaç duyulduğu görüşündeler.

4.15. Öğretmen Görüşlerine Göre Küresel Sorunların Çözümünde Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 15. soruda: “Küresel sorunların çözümünde Sosyal Bilgiler dersinin yeri nedir?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda sadece 1 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategori ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.15.a. Önemli

K1: *Çok önemlidir.*

K2: *Dersimizin hedefi küresel sorunlara karşı kamuoyu oluşturmak insanları bilinçlendirmek, eğitmek, toplumsal sorunlara karşı duyarlı hale getirmektir.*

K3: *Sosyal bilgiler demek çevre demek fakat bu konuda yeterince müfredatta yer almamaktadır.*

K4: *Öğrenciyi, gençleri küresel sorunlara hazırlamak ve gerekli tedbirleri almasını sağlamak.*

Sosyal bilgiler dersi iyi olan ve kendini geliştiren bir öğrenci küresel sorunları iyi görecek ve çözüm bulmaya çalışacaktır.

K5: *Önemi büyüktür. Sosyal olan her şey dersimizi kapsamaktadır.*

K6: *Bu soruna eğilebilecek en yakın ders sosyal bilgiler dersidir fakat çözüm insanların eğitiminden ziyade devletlerin bu konuyla ilgili politikalarıdır.*

K7: *Önemli.*

K8: *Farkındalık oluşturmak, bilinç düzeyini arttırmak.*

K9: *Sosyal Bilgiler dersinin yeri önemlidir. Bu ders olmadan öğrenciler bilinçlendirilemez.*

K10: *Sosyal Bilgiler ve fen bilgisi dersi olmadan öğrenciler bilinçlendirilemez.*

K11: *Sosyal bilgiler dersinin çok önemli olduğunu düşünüyorum insan sosyal bir varlıktır. Sosyalleşme, sorumluluk, bilinçlendirme, dünya ve ülke sorunlarına karşı duyarlı olmayı bu ders sayesinde öğrendiklerini düşünüyorum.*

K12: *Sosyal bilgiler dersi konularına çok fazla yer verilerek öğrenciler bu konuda bilinçlendirilebilir.*

K13: *Yetişen yeni nesil ileride neyle karşı karşıya kalacakları hakkında öngörü veriyor.*

K14: *Eğitim sistemi içinde küresel sorunların işleneceği en spesifik derstir.*

K15: *Hiçbir etkisi yok mevcut konuları irdeleyince bunun etkisi yoktur.*

K16: *Öğrencilerin küresel sorunlarla ilgili bilgi alabileceği tek ders sosyal bilgilerdir.*

K17: *Sosyal bilgiler dersini araç olarak görüyorum öğrenciler üzerinde etkili oluyor fakat kazanım sayıları bu konulara yönelik arttırılmalıdır. Küresel sorunlarla ilgili sivil toplum kuruluşları okullarla içli dışlı olmalıdır.*

4.16. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Küresel Sorunların Yer Almasına İlişkin Öğretmen Önerileri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 16. soruda: “Sosyal Bilgiler Öğretim programına yönelik küresel sorunlarla ilgili önerileriniz nedir?” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda sadece 1 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategori ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

K1: *Yeterince iyi durumda*

K2: *Küresel sorunlar 5. 6.sınıfların müfredat programlarında yer alıyor. 7. 8. sınıflarda da küresel sorunların yer alması gerekmektedir.*

K3: *Daha çok yaparak yaşayarak bir müfredatla bu tür sorumluluklar geliştirilmelidir.*

K4: *Müfredat noktasında küresel bakış açısı, küresel sorunlar gibi bazı konu başlıkları getirilir.*

K5: *Çocuklara sanal geziler yapılabilir.*

K6: *Sadece 6. sınıfların bir ünitesinde bir kazanım olarak var fakat ilkökul hayat bilgisi dersinden başlayarak 5. 6. 7. sınıflarda da olması gerekir.*

K8: *Bir başlık altında bir ünite de işlenebilir.*

K10: *İlave bir ünite olarak eklenebilir.*

K11: *Sosyal bilgiler dersi, ders saatinin arttırılıp daha çok uygulamaya yönelik ders işleme yönteminin uygulanmasının daha kalıcı olacağını düşünüyorum.*

Küresel sorunlara çözüm önerileriniz nelerdir? sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde öğrencilere proje görevleri verilerek bu ülkenin bireyi olarak sorumluk duygularının geliştirilebileceğine yönelik görüşler ortaya çıkmıştır.

K12: *Projeler yapılabilir, özel günlerde küresel sorunlara yönelik çalışmalar yapılabilir, üniversitelerle işbirliği yapılabilir.*

K13: *Küresel sorunların çok boyutlu olduğu anlatılmalı.*

K14: *Tüm kademelerde ayrı bir ünite olarak ele alınmalı, teoriden çok pratik yapılabilecek projeler üretilmeli.*

K16: *Çevre koruma bilinci ile ilgili ders kitabında daha fazla yer verilmeli ya da ayrı bir kitap hazırlanmalı, çevre sorunları ve alınması gereken önlemler ile ilgili seminer ya da paneller yapılmalı, öğrenci gezileri yapılmalı hatta bu konu ile ilgili seçmeli bir ders yapılmalı.*

K17: *Kazanım sayıları arttırılmalı, sosyal bilgiler sınıfları oluşturulmalı ve tüm araç gereçler sağlanmalıdır. Öğrencilerin somut olarak görmeleri son derece önemlidir.*

Öğrenciler kişisel konularda bilinçlendirilmeli ve günlük yaşamlarında bunu pratiğe dökmelidir, öğrencilere istedik yönde davranışlar kazandırılmalıdır.

4.17. Küresel Sorunları Çözecek Uluslararası Bir Kuruluş Oluşturmaya Yönelik Düşünceler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan 17. soruda: “Küresel sorunların çözümüne yönelik uluslararası bir kuruluş kurmak isteseydiniz nasıl bir kuruluş kurardınız? (ismi, amacı, sloganı ne olurdu, amblemi nasıl olurdu)” verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda sadece 2 temel tanımlama kategorisi saptanmıştır. Belirlenen kategoriler ve doğrudan katılımcı görüşlerine ilişkin bilgiler şöyledir:

4.17.a. Böyle bir kuruluş kurmadım.

K1: *Böyle bir kuruluş kuramazdım, çünkü bu şahısların üzerinde olup en başta devletin ilgilenip çözebileceği sorunlardır.*

4.17.b. Kuruluş kurardım.

K2: ‘Bu dünya bize atalarımızdan miras kalmadı biz onu çocuklarımızdan ödünç aldık’ sloganı kullanırdım.

Tüm kadınların bir araya gelerek sorunları (savaş)bitirmek için çalışabilecekleri bir sivil toplum kuruluşu kurmak isterdim.

K4: Amblemi dünya olan ve altında birçok el tarafından tutulan bir amblem olurdu.

Sloganı ise ‘yaşanabilir bir dünya için el ele’

Amacı: Farkındalık oluşturmak, dikkat çekmek

İsmi: Geleceğimizi koruma (kurtarma) örgütü (GKÖ)

K5: Küresel mücadele vakfı (KMV)

Slogan ise ‘dünyamızı küresel tutalım’

K11: İsim ‘su hayattır’

Amaç: Kaynaklarımızın hızla ortadan kalkmasını engellemek ve sahip çıkmak.

Slogan: DOĞRU KULLAN KALİTELİ YAŞA!

K12: Çevre sorunlarına, göçmenlere, savaşlara açlık sorunlarına, ırkçılığa karşı sorunları çözecek kuruluşlar kurmak isterdim amaçları ise konularına yönelik olurdu.

K13: Açlıkla ve kuraklıkla ilgili bir kuruluş kurardım

Slogan ise ‘paylaşalım hep beraber gülelim’ veya ‘unutma bugün toksun yarın belli değil’

Adı ise açlık ve kuraklık mücadele platform olurdu

Amblem: dünya ve gülen yüzler.

K14: Yenilenebilir enerji özellikle ‘güneş enerjisi’ üzerine (tanıtım, arge) çalışmaları yapan bir kuruluş kurmak isterdim.

Adı ise ‘güneş içimizde’ olurdu

Amacı: Güneş enerjisinin birinci enerji kaynağı olarak kullanılmasını sağlamak olurdu.

Slogan: ‘güneş hayatınıza doğsun’ olurdu.

K16: Adı ‘temiz doğa, sağlıklı yaşam’ olabilirdi.

Amacı: savaşları önlemek ve doğanın yok olmasını önlemek olurdu.

K17: Sloganı ‘doğamızı koruyoruz, yaşattıyoruz ve var oluyoruz’ olurdu.

Doğayla ilgili olurdu ve can alıcı resimlerle bunu desteklerdim.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

5.1. Sonuç ve Tartışma

Sosyal Bilgiler öğretmenleri küresel sorunları çok boyutlu olarak görmektedirler. Onlara göre küresel sorunlar bireyi ve insanlığı tehdit eden problemler olarak ön plana çıkmaktadır. Bunların başlıcaları; çevre sorunları, ozon tabakasının delinmesi, fosil enerji kaynaklarının tükenmesi olarak dile getirilmiştir. Bu sonuçlar literatürde yer alan araştırma bulguları ile paralellik gösterir (Özey, 2001; Özgen, 2012; Demirezen ve Turan, 2016; Palaz, 2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara bağlı olarak gerçekleşebilecek olayları; ozon tabakasının delinmesi, sağlık sorunları, çevre kirliliği, savaşlar ve küresel ısınma olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçlar Ersoy ve Türkkan (2010)'ın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunların çözümü için oluşturulmuş uluslararası kuruluşlardan en çok Greenpeace, Birleşmiş Milletler, UNICEF, UNESCO, Kyoto protokolü ve TEMA vakfı'nı vurguladıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Dünya'da ve Türkiye'de etkili olan küresel sorunlar arasında; savaşlar, ırkçılık, iklim değişikliği, küresel ısınma, gıda sorunları, çevre sorunları, nesli tükenen hayvanlar, ozon tabakasının delinmesi, enerji kaynaklarının tükenmesi, sağlık sorunları ve aşırı nüfusa değindikleri belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu sonuçlar alanyazındaki çalışmaların (Özey, 2001; Ersoy ve Türkkan, 2010; Özgen, 2012; Sayhan ve Çamurcu, 2013; Aydın, 2016) sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin insanları küresel sorunlara karşı bilinçlendirme konusunda; bilinçlendirme artırılmalı, geri dönüşüm arttırılmalı, medya daha sık kullanılmalı, küresel sorunlarla mücadele için ayrılan para artırılmalı, canlı örnekler gösterilmeli, devlet politikası haline getirilmeli, projeler yapılması için teşvik edilmeli, ders kitaplarına konulmalı, TV programları-belgeseller-filmler yapılmalı ve sivil toplum örgütleri daha işlevli hale getirilmeli gibi yanıtları ön plana çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunları önlemek adına bireysel veya grup olarak kullanılan ürünleri geri dönüşüme kazandırmak, eğitim vererek duyarlı hale getirmek ve bilinçlendirmek, sosyal medyadan desteklemek, çevreyi kirletmekten kaçınmak, tükenebilir enerji kaynaklarının tasarruflu kullanılması, öğrencilere örnek olmak, sivil toplum kuruluşlarına üye olmak ve aktif rol alma gibi faaliyetlerde buldukları tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlarla mücadelede Dünya Türkiye'nin faaliyetlerini yetersiz, orta ve yeterli şeklinde 3 kategoride değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Yeterli ve orta düzeyde olduğu düşüncesine oranla, Türkiye'nin küresel sorunlarla mücadelede hala yetersiz olduğunu savunan katılımcıların oranı daha yüksek çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunlara sosyal bilgiler dersi öğretim programında 1998-2004 yılları arasındaki sosyal bilgiler dersi öğretim programında küreselleşme ve küresel konulara daha az yer verildiği, 2005 yılından itibaren ise sosyal bilgiler dersi öğretim programında küreselleşmenin ve küresel konuların daha fazla yer bulmaya başladığına ilişkin görüşleri alanyazın tarafından da desteklenmektedir (MEB, 2005; Fırıncı, 2006; Sağlam, Vural ve Akdeniz, 2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programına bakıldığında küreselleşme ve küresel sorunlar üzerinde gün geçtikçe daha fazla durulmaktadır. Ancak katılımcılardan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara göre küresel sorunlar üzerinde daha fazla durulması gerektiği düşüncesi baskındır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel sorunların çözümünde sosyal bilgiler dersinin yerini önemli buldukları görülmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalara bakıldığında, sosyal bilgiler dersinin amaçlarından birinin de küresel vatandaş yetiştirmek olduğu ve küresel vatandaş yetiştirmede ve küresel sorunların çözümünde sosyal bilgiler dersinin önemli bir yeri olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Yapılan çıkarım sonucunda

yapılmış olan bu çalışmanın sonuçlarıyla bazı çalışmaların benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır (Kan, 2009; Kaymakçı, 2010; NCSS, 2010).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik küresel sorunlarla ilgili önerileri incelendiğinde öğrencilerde küresel sorunlara yönelik farkındalık kazandıracak ve onların bu konuya yönelik sorumluluk duygularını geliştirecek önerilere değinilmiştir. Bu çalışmada ulaşılan bir sonuç olarak küresel sorunlara yönelik farkındalık oluşturulması önerisi literatürdeki farklı çalışmaların sonuçlarıyla uyum göstermektedir (Kaplan,1999; Kan, 2009; Çolak, 2015; Palaz, 2017).

5.2. Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda araştırmacı tarafından geliştirilen öneriler aşağıda belirtilmiştir:

Öğretmenlerin küresel sorunlar konusunda güncel bilgilere ve analizlere yeterli düzeyde sahip olmadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu konudaki farkındalıklarını artırmaya yönelik hizmet içi eğitim programları, sosyal faaliyetler ve proje çalışmaları yapılabilir.

Öğretmenler sosyal bilgiler dersi öğretim programında güncel dünya sorunlarına yeterli düzeyde yer verilmediğini düşünmektedirler. Revize edilecek ya da yeniden hazırlanacak olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında güncel dünya sorunlarına daha fazla yer verilebilir.

Öğretmenlerin görüşme formuna verdikleri cevaplar doğrultusunda ikinci görüşme formu hazırlanıp aynı katılımcı öğretmenlere uygulanabilir. Böylelikle öğretmenlerin algılarının altında yatan sebepler detaylandırılabilir ve daha güvenli veriler elde edilebilir.

Okullarda küresel sorunların geniş bir platformda tartışılması için gerekli zemin oluşturulup, okul-toplum ilişkilerinden de yararlanarak küresel sorunlar konusunda uzman kişilerden destek alınarak seminer, konferans ve paneller düzenlenebilir.

Kaynakça

- Akhan, N. E., & Kaymak, B. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küreselleşme, küresel eğitim ve küresel vatandaş kavramlarına yönelik görüşleri. *Millî Eğitim*, 50(229), 129-155.
- Aydın, F. (2016). *Günümüz dünya sorunları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baygöl, S. (2020). Küreselleşme ve teknoloji üzerine bir değerlendirme. *International Journal of Humanities and Education (IJHE)*, 6(139), 395-411.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni* (Çev Edt: Demir, S. B.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çolak, K. (2015). *Sosyal bilgiler ile vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde küresel vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demirezen, S., & Turan, R. (2016). Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-18.
- Demirkaya, H. (2016). Günümüz dünya sorunlarına genel bir bakış. İçinde Fatih Aydın (Ed.), *Günümüz Dünya Sorunları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ersoy, A. F., & Türkkın, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 96-109.
- Fırıncı, T. (2006). *Küreselleşmenin öğretim programları üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kan, Ç. (2009). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(26), 25-30.
- Kaplan, A. (1999). *Küresel çevre sorunları ve politikaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları No: 19. Ankara: Maki Basım.
- Kaymıkcı, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yapıları kullanmanın öğrencilerin akademik başarılarına ve derse olan tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Martorella, P., Beal, C. M., & Bolick, C. M. (2002). *Teaching social studies in middle and secondary school*. United States: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Merryfield, M. (1994). Teacher education in global and international education. *ERIC Identifier: ED384601*
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1995). *Millî Eğitim Temel Kanunu*. No: 1739. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). *Resmî Gazete* 24/06/1973. Sayı: 14574, Tertip:5, Cilt:12, Sayfa:2342.
- National Council for the Social Studies [NCSS]. (2010). *National curriculum standards for social studies: A framework for teaching, learning and assessment*. Silver Springs, MD: NCSS. Bulletin 111.
- Özey, R. (2001). *Günümüz dünya sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özgen, N. (2012). *Günümüz dünya sorunları*. Ankara: Eğiten Kitap.

- Özpinar, Ö. & Şimşek, E. (2003). Küreselleşmenin getirdiği sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXII(2), 1-11.
- Palaz, T. (2017). *Sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Patton, Q. M. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newsbury Park, London, New Dehli: Sage Publications.
- Sağlam, M., Vural, L., & Akdeniz, C. (2011). Küreselleşmenin Türkiye'deki ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında görülen yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 001-015.
- Sarılarhamamı, H., & Demirkaya, H. (2021). Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi. *IJOFE International Journal of Field Education*, 7(1), 131-155.
- Savaşlar, Z. (2007). *Küreselleşme ve sosyal boyutu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Seyhan, H., & Çamurcu, H. (Ed.). (2013). *Günümüz dünya sorunları*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Shaver, J. P. (1984). Citizenship education, global education, and the education of social studies teachers. *ERIC Identifier: ED250256*.
- Uslu Çetin, O. (2015). Küreselleşmenin eğitimin farklı boyutları üzerindeki etkisi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 75-93.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage